

Kerkgroep van de Heren niet meer... mulier. B. Wielenga, genden arbeid... wil, dan in de taal onzer dagen weergeven... een gids, die elk pad kent, de schoonheid... Het zou, om het behoorlijk te doen, een... Uit de Pers. Er is in den laatste tijd in onze kerkelijke... Voor Kootwyls Scholen. Ingekomen bij omdersgeteekende en in harte... Vreestafel. Dr. A. KUYPER, PREDICATIEN in de jaren... Maar, er is ook nog een andere reden om... Officiële Berichten. De Raad der Ger. Kerk van Schoonheids... Buitenland. Duitsland. De Algemeene Prot. Zendingvereening. Op het wereldcongres voor relig. vooruit... Gemengd Nieuws. Beschuldiging van rituelen moord. De openbaarmaking van de beschuldiging tegen den ongelukkigen Bellis, die twee jaar geleden zonder rechtszitting te Kiet in de gevangenis geworpen... Endelijk en niet het minst hebben wij ons over deze uitgave te verblinden omdat zij de generatie onder ons van nu '73 het verstaan van Dr. KUYPER's streven en strijden op kerkelijk gebied en daarmede voor een niet gering deel ook het verstaan der periode, die aan ons tegenwoordig kerkelijk leven naast vooraft, kan vergemakkelijken; haar, die zijn hier in druk vastgelegde woorden hem niet hebben verloren zeggen, toch van zijn rijke gaven als prediker en als denker, kan doen glijden; en, voor zoover onder deze jongere generatie toekomstige of ook reeds jongere predikers zijn, deze uitgave aan hen een, in vielerlei opzicht, voorbeeldige homielische prestatie kan bieden.

kerken moesten betreden. Als grond voor zijn voorstel ziede de deken, dat in vele gevallen de doctor meer van het inwendige leven van zijn patiënten weet, dan de predikant van zijn parochianen, en daarom is een medicus in staat een krachtiger roepstem te laten hooren dan menig predikant. WINKEL.

Voor Zindigen.

BROOD OP HET WATER.

I.

Werp uw brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen. Pred. II : 1.

"Ik kan mij nog levendige herinneren", zoo zegt hij die eens mededeelde wat nu volgt, "hoe ik in mijn jongen tijd meermalen over de betekenis van die woorden heb nagedacht, maar zonder ze te begrijpen.

Brood op het water te werpen scheen mij onzinlijk, want waartoe kon het nuttig zijn dan voor een enkel vischje? Maar iemand tot wien ik dat zelf, antwoordde: "Het wil ook juist zeggen: strooi uw weldaden maar uit. Danken de stomme visschen u niet. God ziet het toch wel."

Dese uitlegging echter kon mij niet bevredigen. Een die dat wel deed, kreeg ik een paar jaar later, toen ik eenige weken in een der moedste streken van Gelderland vertoefde bij mijn oudom. Hij was een rustend geneesheer, een vroom man, met veel kennis en levenservaring. Dat begreep ik toen niet maar eerst later.

Op een morgen was aan de ontbijttafel voorgelezen Prediker II en zoo ook de woorden hierboven vermeld. Ik maakte van de gelegenheid gebruik om, toen wij straks in den tuin zaten mijn oudom naar de betekenis te vragen. Ik vertelde eerst wat ik er van gehoord had, en het gaf mij sekere voldoening dat ook hij het daarmee niet eens was.

"Ik geloof Karel", zoo sprak hij, "dat we, om die woorden te begrijpen, ons moeten verplaatsen in de toestanden van het Oosten. Heel dicht bij Kanaän ligt Egypte, waarmede de Joden veel gemeenschap hadden. In Egypte werd de landbouw heel anders beoefend dan elders. Elk najaar overstromde de rivier de Nijl, de enige in deze drooge streek, het onmligende land, dat alsoo doorvochtig en met vruchtbaar slijm bedekt wordt. Het land gelijkt dan een groote zee. Op het water werpt de landman dan zijn brood, of liever zijn koren als een zaaier uit. Schijnbaar doet hij nutteloos werk, want het koren zinkt weg. Maar na drie, vier maanden blijkt het wel anders. Dan is het water gesakt, en vertoonen zich overal de groene spruiten van het opkomend graan dat, in den vruchtbaren bodem, straks volle halmen geeft. De man wierp zijn brood uit op het water, en na vele dagen vindt hij het weer.

De Israëlieten hebben in Egypte dat ongetwijfeld dikwijls gezien. Ook koning Salomo die met een Egyptische vrouw gehuwd was, wist zeker volkomen hoe het in Egypte toonging. In elk geval geloof ik dat dese verklaring den tekst duidelijk maakt."

Ik bedankte oom recht hartelijk voor wat hij mij verteld had en vond dat nu alles was opgehelderd.

"Is wel jammer", kon ik niet nalaten er bij te voegen, "dat wij hier niet zoo zaaïen kunnen. Dat zou toch heel gemakkelijker wesen."

"Zeker", zei mijn oudom. "Toch kunnen we ook hier wel brood op het water werpen, om het later terug te vinden."

Ik begreep dat niet recht, en oom ging voort:

"Wij kunnen ook door onze woorden en daden goed zaad uitstrooien, zulk als de Heere Jezus bedoelt in de gelijkenis van den Zaaier."

"Maar wat is dan het water?" vroeg ik.

"Dat is", zei mijn oudom, "het hart van den mensch, die het zaad ontvangt. Ik wil u eens een geschiednisje uit mijn jngd vertellen, dan zult ge het, denk ik, beter begrijpen. 't Is natuurlijk lang geleden, maar dat doet tot de zaak niets toe."

"Wat ik u verhalen wil", zoo vervolgde mijn oom, "viel voor in de eerste regeeringsjaren van onzen koning Willem I.

De tijden waren toen heel anders dan nu. En ik moet u daarvan eerst iets vertellen, anders zoude ge mij misschien nu en dan niet begrijpen.

Oas land was toen als het ware weer opnieuw verrees. Enige jaren had Nederland geen afzonderlijk bestaan gehad en was het slechts een deel geweest van het groote Franse rijk onder koning Napoleon I. Doch na den slag bij Leipzig in 1813 was de macht van Napoleon, die reeds in Rusland zoo veel geleden had, geheel gebroken. En de slag bij Waterloo in 1815 maakte voorgoed een eind aan zijn heerschappij. Noord- en Zuid-Nederland werden nu vereenigd tot een groot koninkrijk, dat rekte van de Dollart tot de Fransche grens, en van de Noordzee tot Hannover en Pruisen. Het oude Bourgondische rijk scheen weer hersteld, en er was alle hoop voor een schoone toekomst.

Maar er ontbrak veel dat we thans bezitten. Spoorwegen waren onbekend; telegraaf en telefoon eveneens. Een reis van Groningen naar Arnhem vereischte een paar dagen; van Amsterdam naar Utrecht minstens vier uur. Brieven waren lang onderweg en kostten veel geld. Alles ging veel langzamer en kalmer dan nu. Ook het land zag er anders uit dan thans. Er waren nog veel woeste streken en onafzelsbare heidevelden. Ons land is nog een waterland, maar toen veel meer dan nu. Destijds bestond nog de groote Zuidpols bij Waddinxveen en het nog veel grotere Haarlemmermeer, beide thans verdwenen. Ook de wegen lieten dikwijls veel te wenschen. Een groot aantal kleinere plaatsen waren in den winter bijna niet te bereiken. Noord-Nederland was trouwens toen lang niet zoo dicht bevolkt als nu; er woonden maar twee en een half miljoen menschen.

Ook het leven ontding en in huis ging geheel anders dan thans. De grootste stad van het land, Amsterdam, telde maar een twee honderd duizend menschen. Men kende elkaar meer van nabij, de burenen gingen vriendschappelijk met elkaar om, de kippen kulerden gesellig langs de straat, op welke allerlei ambachten werden uitgeoefend. Aan gelukkig dacht nu niemand; ook petroleum was nog onbekend, en van electrisch licht was 't geheel geen sprake. Verkeers en olieampnen moesten de duisternis verdrijven. En zoo zou ik er nog allerlei kunnen vertellen, waar ge vreemd van zoudt staan te kijken.

Ik woonde bijv. in een groote stad die nog poorten had. Met donker werden die poorten gesloten. Wie na dien tijd nog in de stad wilde werd door een kleine deur bliingelaten, maar moest poortgeld betalen. Wie heel laat kwam, werd niet meer ingelaten, maar moest wachten

een gids, die elk pad kent, de schoonheid van elke bloem u toont, de sappigste vrucht u wijst en in de lommerijkste preleken u binnenvoert. Er is geen betere voorbereiding voor het Avondmaal, dan zoo aan zijn hand geleid ons Avondmaalsformulier te lezen. Hier is echte Gereformeerde mystiek, die uit den wortel van het Gereformeerde geloofsleven opbloet en daarom als van zelf u ook brengt tot het Sacrament des Avondmaals, waarin de mystieke eenheid met Christus het rijkst wordt genoten.

DR. H. H. K.

Voor Kootwyls Scholen.

Ingekomen bij omdersgeteekende en in harte dank ontvangende van Da. Hoekstra te Arnhem van mejuffrouw E. P. te Utrecht f 2.50.

Da. J. H. HOUTZAAGERS, Voorzitter. Kootwyl.

Vreestafel.

DR. A. KUYPER, PREDICATIEN in de jaren 1867 tot 1873, tijdens zijn Predikantschap in het NEDERLANDSCH HERVORMDE KERKGENOOTSCHAP, gehouden te BRESD en te AMSTERDAM. Kampen, J. H. Kok, 1913.

DR. KUYPER, die, sedert hij tot een anderen staat des levens overging, ophield Diederik des Woords te zijn, biedt ons hier een stuk van zijn kanselwerk uit de dagen toen hij predikant in de NEDERLANDSCH HERVORMDE KERK was. Op het titelblad van dit levig boek van niet minder dan 468 bladzijden, staat het woord: HERBROEK, en dat is in soover juist, als si van de 22 preeken die het bevat, reeds vroeger gedrukt zijn.

Van het in 1869 verschenen EERSTE ZESTAL LEEERREDEN en het in 1871 verschenen TWEEDE ZESTAL brengt dese bundel zelfs een derde druk, en in zijn tweede helft hebben ook een negental andere preeken, tusschen '67 en '73 afzonderlijk uitgegeven, met de Afheidspreek van BRESD, die tot dusver in handschrift was blijven liggen, — onder de rubriek GELEGENHEIDSPREDICATIEN een onderdak gekregen.

Dese Kamper-uitgave is te danken aan de omstandigheid, dat naar Dr. KUYPER's sinds lang uitverkochte preeken nog gedurig vraag was en het den heer Kok alsoo gewenscht voorkwam ze nogmaals ter perse te leggen. Gevolg gevend aan het desbetreffend door zijn uitgever tot hem gericht verzoek, was de Schryver van oordeel, dat ook de zooveel genoemde Afheidspreek, althans biographisch niet zonder betekenis, aan de 9 herdrukke „gelegenheidspredicatie" moest toegevoegd.

Er is meer dan één reden om ons over dese uitgave te verblinden.

Toch mag dit niet verhinderen hier uitspreken, dat, wanneer men dese preeken naar tijdsorde doorleest, men een vrij groot verschil tusschen de vroegere en latere ontdakt.

Op zichzelf is dit bij het kanselwerk van 'o prediker van betekenis een gewoon verschijnsel. Maar, wijl bij Dr. KUYPER het verschil ook hierin uitkomt, dat de vroegere preeken niet, als de latere, in alle opzichten beantwoordde aan den maatstaf dien men bij de beoordeling van gereformeerde prediking mag aanleggen, sonder dat verschil, althans voor wie met de ontwikkeling van dezen prediker van betekenis geen rekening houdt, bevreemding kunnen waken. En zeker is, om iets te noemen, bij dit vroeger kanselwerk het meer naar aanleiding van, dan het wat den tekst preeken en het alsoo onvoldoende verklaren van het Schriftwoord, niet onbedenklijk. Ook komt, in die oudere preeken, het „ouderwepelijke", dat toch naas het „voortwepelijke" onmisbaar is, niet tot zijn recht. Daarbij trof mij bij de lesing: BEOEDSTOND OP DEN HERVORMINGSDAG, in 1868 te UTRECHT gehouden, de volkomen negatie van wat in later jaren zal heeten: „prijng tot Riformatie door middel van Separatie". En, om van andere dogmatisch min gelukkige uitdrukkingen niet te spreken, noem ik hier die, aan HEGEL ontleende en later door KUYPER zelf zoo streng veroordeelde van: „mensch wording Gods", in het thema der te UTRECHT in 1867 gehouden intrérede.

Maar hem, die van Da. KUYPER's ontwikkelingsgang ook maar iets wil weet en daarmede hie rekening houdt, zullen dese dingen zeker niet bevreemden.

De auteur spreekt over dit verschil zich onverholen uit waar hij in zijn Voorwoord zegt: „Vanzelf is in de periode, die van 1867 tot 1873 verliep, mijn geloofsverzuiging eerst van lieverlede tot meerdere vastheid en precisieheid gekomen. Niet alles wat in de oudere predicationen van dezen bundel voorkom, zou ik nog letterlijk zoo uitdrukken, als 't er nu staat". En wanneer hij daarop laat volgen: „Men zal beseffen, hoe mij dit hindert, maar het toch begrijpelijk vinden, dat ik in deren herdruk niets gewijst heb", — dan zal men dit zijn bieden van een „onveranderde uitgave" des te hooger waardeeren.

Dan, juist in dat „onveranderde" ligt een der redenen om ons over het uitkomen van desen bundel te verblinden. Hij toch draagt, zooals in het Voorwoord terecht staat, een „eigenaardig karakter". Een karakter, dat ik mijne lezers niet beter kan doen verstaan dan door het slot van het Voorwoord aantehalen: „Ik trad in 1867 te Utrecht op in een periode van geestelijke worsteling in de Hervormde Kerk, en acht het daarom het best, dat nu nog ieder zien kunne, in welke phase ik zelf aan dese worsteling deelnam".

Ieder, die zich dit mochte geeft de 22 preeken te lezen, niet alleen zooals zij in desen bunde volgen, maar ook zooals zij naar tijdsorde zijn te rangschikken, zal zich dan ook een vrij duidelijke voorstelling kunnen vormen van de verschillende phasen, die Dr. KUYPER's ontwikkelingsgang, zoo wat zijn geloofsverzuiging als zijn dogmatische en kerkrechtelijk inzicht betreft, heeft doorloopen. Heeft doorloopen alvorens dat hoogtepunt te bereiken waarop hij als de gesalfte prediker der onoverdachte gereformeerde orthodoxie en betrouwbaar leider in den kerkelijken strijd kwam te staan en zich in die oudere preeken van desen bundel, met name uit die der Amsterdamsche periode, ook kennen doet.

En dit toch is verblifdend en omdat daardoor dese bundel eens een kostelijke bijdrage zal leveren voor Dr. KUYPER's biographie en omdat ons gereformerd volk uit desen bundel nu reeds, althans tot op sekere hoogte, kan zien hoe Dr. KUYPER „geworden" is.

Dr. laatste hier in bijzon. Jerheden aantewijzen is, hoe aantlokkend ook, wijl te ver liggend buiten het bestek van mijn LEESTAFEL, niet ter plaatse.

Uit de Pers.

Er is in den laatste tijd in onze kerkelijke pers nog al heel wat te doen geweest over de „studenten-preekrij". Metterdaad is het ook wel een stout stukje, dat, waar de Generale Synode het preeken van studenten beslist verboden heeft, de Kerken zich hier niet aan storen en sommige studenten evenmin. Toch geldt het hier niet alleen den eerbied voor een Synodale beslissing onzer Kerken, maar er schuilt ook een principieel vraagstuk achter, waarop de „Poortwachter" in het *Frische Kerkblad* terecht wijst.

Over de Studenten-preekrij.

De studentenpreekrij vindt nog altijd hier en daar een voorstander. Af en toe wordt er voor gestreden met een ijer en betere zaak waardig. Kerkeraden, als die van Groningen A, overtreeden ploompweg het synodale besluit en laten een student optreden, blijkbaar ook vlak tegen de overtuiging van den eigen predikant Da. Vogelhaar in, die eerbiediging van de besluiten wil, ook al is hij er niet voor.

Men hoort van de preekrij wel gekker dingen: Professoren, die hunne studenten preekverzoeken bezorgen, en onder overname van de verantwoordelijkheid tot overtreding aansporen.

„Waar blijft (om alleen maar dese vraag te stellen) — waar blijft... de ernst in ons kerkelijk leven?"

Het is niet dat men den studenten niet eens een geijdelijk buitenkansje zou gunnen. Ook niet, dat men hun geen gelegenheid voor praktische vorming zou willen geven.

Maar tegen het optreden van studenten, zoo als dat geschiedde en nu weer gewenscht wordt, zonder eenig deskundig toezicht, bestaat principieel kerkrechtelijk bezwaar.

Waar nog bijkomt, dat de historische wonderlijke dingen vermeldt dat dat studentenpreken. Het is een bekend feit, dat studenten, die ook bij hun medestudenten niet altijd onverdeelde achting genoten, op den preekstoel de meeste gemoeidelijke ontwikkelde en het grootste succes hadden.

En men zegt, dat uit preekgaan zelfs vóór het propaedeutisch examen, dus vóór den aanvang der eigenlijke theologische studie, geen zeldzaamheid was.

En hoe men dan toch zoo moel preeken kon? Ja, wie zal het zeggen?

Maar om aan zulk misstijlk gedoe de Kerken opnieuw bloot te stellen... wij hopen dat zij zeiven zoo gezond zijn om er zich tegen te verzetten.

Officiële Berichten.

L. S. I.

De Raad der Ger. Kerk van Schoonheidsbrengt ter kennis van heeren collectanten, dat om met goed gevolg in deze gemeente te werken, drie weken van te voren een schriftelijk verzoek door hen moet worden gericht aan den kerkeraad, welke over iedere aanvraag zal beslissen en daaromtrent bericht zal zenden.

Namens den kerkeraad voornoemd,
C. P. DE KEIJZER, scriba.

Buitenland.

Duitsland. De Algemeene Prot. Zendingvereening.

Op het „wereldcongres voor relig. vooruitgang" (congres voor vrij Christendom) werd de „Algemeene Protestantische Zendingvereening" met groote waardering genoemd. De hoogleeraar in de Godgeleerdheid Otto, te Göttingen, hield een referaat over de vraag: „Is een universele religie mogelijk? Zoo ja, hoe is zij te verkrijgen?" In dit stuk werd geconstateerd, dat ook Boedhistische kringen tegenwoordig den historischen ballast hunner religie over boord werpen. In de verzoening van den Christelijken en Boedhistischen geest heeft men de universele religie der toekomst te zoeken. Uit de volheid der verschijnselen in de positieve religie, waartoe het Boedhisme en het Mahomedanisme gerekend worden, is het zuivere wezen der religie te halen.

„De taak der zending bestaat hierin, dat zij niet in den dogmatischen zin der enghartigheid op de vreemde velden gaat arbeiden om het oude omver te werpen, maar als een zending optreedt, die met open blik het eigenaardige der vreemde religieën erkent, en over datgene wat scheldt heen de hand tot gemeenschappelijke arbeid te reiken, gelijk men zulks in Japan door de genoemde „Algemeene Protestantische Zendingvereening" op voorbeeldige manier begonnen heeft."

De op de verandering aanwezige vertegenwoordiger deser Zendingvereening, Schiller, uit Tokio, stemde dit toe. Met blijdschap begroette hij het nieuwe leven dat in het Boedhisme in Japan gevaren was, betoogde, dat zowel Christenen als Boedhisten elkaar wederzijds trachten te kennen en te waardeeren, en hoopte dat na een noodzakelijke „reform" van het Boedhisme, de beide groote religieuze stroomingen zich konden vereenigen.

Het blad *Auf der Warte* is van oordeel, dat men de „Algemeene Prot. Zendingvereening" liever den naam moest geven van „Vereniging tot bevordering van modern Heidentom in Oost-Azië". Wij ondenschrijven dit oordeel. Eene vereeniging die het Boedhisme beschouwt als een religie welke na eenige reformatie met de Christelijke religie kan smeltelen, kan geen zending drijven.

Gemengd Nieuws.

Beschuldiging van rituelen moord. De openbaarmaking van de beschuldiging tegen den ongelukkigen Bellis, die twee jaar geleden zonder rechtszitting te Kiet in de gevangenis geworpen werd, onder verdenking van een rituelen moord te hebben gepleegd, doet zien, dat men in Rusland nog steeds geloof dat de Joden voor sekere rituelen handelingen bleef van Christenen gebruiken. In de *Jewish Chronicle* van 28 Augustus zijn protesten tegen dese verdenking opgenomen. Zij zijn van theologen, letterkundigen, staatslieden en anderen, allen niet-Joden. Het is te hopen dat dese protesten zullen uitwerking in het land van den Czaar niet zullen missen.

Het huis van Johannes Huss. Het huis waarin Magister Johannes Huss in 1415 te Constanz (Husenstrat 64) vóór zijn verbranding woonde, zal weldra worden afgebroken, om plaats te maken voor een nieuw gebouw. De eigenaar Leopold Maler, die dit oude gedekteken van midden-euwsche geschiedenis met veel pieteit bewaard heeft, stelde het bouwen van een nieuw huis op de gedonkwaardige plaats lang uit, in de hoop dat een of ander historisch genootschap zorgen zou dat het interessante huis niet onder de mokerlagen van den afbreker vallen ging. Het is twijfelachtig, of ter haastere ure de afbraak van het huis zal verhindert worden.

Medict op den kansel. Op het Internationale congres in Engeland gehouden, heeft de deken van de St. Paulskerk van Londen voorgesteld, dat eenmaal in het jaar geneesheeren de kansels der

kerken moesten betreden. Als grond voor zijn voorstel ziede de deken, dat in vele gevallen de doctor meer van het inwendige leven van zijn patiënten weet, dan de predikant van zijn parochianen, en daarom is een medicus in staat een krachtiger roepstem te laten hooren dan menig predikant. WINKEL.

Voor Zindigen.

BROOD OP HET WATER.

I.

Werp uw brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen. Pred. II : 1.

"Ik kan mij nog levendige herinneren", zoo zegt hij die eens mededeelde wat nu volgt, "hoe ik in mijn jongen tijd meermalen over de betekenis van die woorden heb nagedacht, maar zonder ze te begrijpen.

Brood op het water te werpen scheen mij onzinlijk, want waartoe kon het nuttig zijn dan voor een enkel vischje? Maar iemand tot wien ik dat zelf, antwoordde: "Het wil ook juist zeggen: strooi uw weldaden maar uit. Danken de stomme visschen u niet. God ziet het toch wel."

Dese uitlegging echter kon mij niet bevredigen. Een die dat wel deed, kreeg ik een paar jaar later, toen ik eenige weken in een der moedste streken van Gelderland vertoefde bij mijn oudom. Hij was een rustend geneesheer, een vroom man, met veel kennis en levenservaring. Dat begreep ik toen niet maar eerst later.

Op een morgen was aan de ontbijttafel voorgelezen Prediker II en zoo ook de woorden hierboven vermeld. Ik maakte van de gelegenheid gebruik om, toen wij straks in den tuin zaten mijn oudom naar de betekenis te vragen. Ik vertelde eerst wat ik er van gehoord had, en het gaf mij sekere voldoening dat ook hij het daarmee niet eens was.

"Ik geloof Karel", zoo sprak hij, "dat we, om die woorden te begrijpen, ons moeten verplaatsen in de toestanden van het Oosten. Heel dicht bij Kanaän ligt Egypte, waarmede de Joden veel gemeenschap hadden. In Egypte werd de landbouw heel anders beoefend dan elders. Elk najaar overstromde de rivier de Nijl, de enige in deze drooge streek, het onmligende land, dat alsoo doorvochtig en met vruchtbaar slijm bedekt wordt. Het land gelijkt dan een groote zee. Op het water werpt de landman dan zijn brood, of liever zijn koren als een zaaier uit. Schijnbaar doet hij nutteloos werk, want het koren zinkt weg. Maar na drie, vier maanden blijkt het wel anders. Dan is het water gesakt, en vertoonen zich overal de groene spruiten van het opkomend graan dat, in den vruchtbaren bodem, straks volle halmen geeft. De man wierp zijn brood uit op het water, en na vele dagen vindt hij het weer.

De Israëlieten hebben in Egypte dat ongetwijfeld dikwijls gezien. Ook koning Salomo die met een Egyptische vrouw gehuwd was, wist zeker volkomen hoe het in Egypte toonging. In elk geval geloof ik dat dese verklaring den tekst duidelijk maakt."

Ik bedankte oom recht hartelijk voor wat hij mij verteld had en vond dat nu alles was opgehelderd.

"Is wel jammer", kon ik niet nalaten er bij te voegen, "dat wij hier niet zoo zaaïen kunnen. Dat zou toch heel gemakkelijker wesen."

"Zeker", zei mijn oudom. "Toch kunnen we ook hier wel brood op het water werpen, om het later terug te vinden."

Ik begreep dat niet recht, en oom ging voort:

"Wij kunnen ook door onze woorden en daden goed zaad uitstrooien, zulk als de Heere Jezus bedoelt in de gelijkenis van den Zaaier."

"Maar wat is dan het water?" vroeg ik.

"Dat is", zei mijn oudom, "het hart van den mensch, die het zaad ontvangt. Ik wil u eens een geschiednisje uit mijn jngd vertellen, dan zult ge het, denk ik, beter begrijpen. 't Is natuurlijk lang geleden, maar dat doet tot de zaak niets toe."

"Wat ik u verhalen wil", zoo vervolgde mijn oom, "viel voor in de eerste regeeringsjaren van onzen koning Willem I.

De tijden waren toen heel anders dan nu. En ik moet u daarvan eerst iets vertellen, anders zoude ge mij misschien nu en dan niet begrijpen.

Oas land was toen als het ware weer opnieuw verrees. Enige jaren had Nederland geen afzonderlijk bestaan gehad en was het slechts een deel geweest van het groote Franse rijk onder koning Napoleon I. Doch na den slag bij Leipzig in 1813 was de macht van Napoleon, die reeds in Rusland zoo veel geleden had, geheel gebroken. En de slag bij Waterloo in 1815 maakte voorgoed een eind aan zijn heerschappij. Noord- en Zuid-Nederland werden nu vereenigd tot een groot koninkrijk, dat rekte van de Dollart tot de Fransche grens, en van de Noordzee tot Hannover en Pruisen. Het oude Bourgondische rijk scheen weer hersteld, en er was alle hoop voor een schoone toekomst.

Maar er ontbrak veel dat we thans bezitten. Spoorwegen waren onbekend; telegraaf en telefoon eveneens. Een reis van Groningen naar Arnhem vereischte een paar dagen; van Amsterdam naar Utrecht minstens vier uur. Brieven waren lang onderweg en kostten veel geld. Alles ging veel langzamer en kalmer dan nu. Ook het land zag er anders uit dan thans. Er waren nog veel woeste streken en onafzelsbare heidevelden. Ons land is nog een waterland, maar toen veel meer dan nu. Destijds bestond nog de groote Zuidpols bij Waddinxveen en het nog veel grotere Haarlemmermeer, beide thans verdwenen. Ook de wegen lieten dikwijls veel te wenschen. Een groot aantal kleinere plaatsen waren in den winter bijna niet te bereiken. Noord-Nederland was trouwens toen lang niet zoo dicht bevolkt als nu; er woonden maar twee en een half miljoen menschen.

Ook het leven ontding en in huis ging geheel anders dan thans. De grootste stad van het land, Amsterdam, telde maar een twee honderd duizend menschen. Men kende elkaar meer van nabij, de burenen gingen vriendschappelijk met elkaar om, de kippen kulerden gesellig langs de straat, op welke allerlei ambachten werden uitgeoefend. Aan gelukkig dacht nu niemand; ook petroleum was nog onbekend, en van electrisch licht was 't geheel geen sprake. Verkears en olieampnen moesten de duisternis verdrijven. En zoo zou ik er nog allerlei kunnen vertellen, waar ge vreemd van zoudt staan te kijken.

Ik woonde bijv. in een groote stad die nog poorten had. Met donker werden die poorten gesloten. Wie na dien tijd nog in de stad wilde werd door een kleine deur bliingelaten, maar moest poortgeld betalen. Wie heel laat kwam, werd niet meer ingelaten, maar moest wachten